

**Котвяковський Ю. О.,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
завідувач кафедри правосуддя  
Сумського національного аграрного університету  
ORCID: 0000-0003-4684-4623

**Бойко В. Б.,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри міжнародних відносин  
Сумського національного аграрного університету  
ORCID: 0000-0003-2339-2847

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ СПАДКУВАННІ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

### GENERAL CHARACTERISTICS OF DISPUTES ARISING FROM THE INHERITANCE OF LAND PLOTS

Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1 Конституції України), в якій відбувається стрімкий розвиток громадянського суспільства, де захист суб'єктивних прав особи, в тому числі і у сфері спадкових правовідносин, які набули спірного характеру, є першочерговим завданням правосуддя. Розвиток суспільних відносин безумовно передбачає і розвиток права, ефективність якого в практичній площині обумовлено процесом правозастосування з точки зору як матеріального, так і процесуального права.

В статті розвивається думка про те, що кожен судовий процес, в тому числі і по урегулюванню спорів у сфері спадкових правовідносин, обумовлений поданням до суду позовної заяви та відзиву відповідача на таку заяву, до яких кожна із сторін спору надає докази як на підтвердження своїх вимог, так і заперечень. Не дивлячись на те, що такий процес переважно носить приватно-заочний характер, все ж він ґрунтується на взаємопроникненні в таких процесуальних документах як матеріального, так і процесуального права, що створює правову комплексність, яка в подальшому переходить у сферу підготовчого провадження та безпосереднього розгляду справ по суті, що дає можливість до розширення не лише правових позицій сторін а і оновлення судової практики, урегульовуючи в такий спосіб всі ті нюанси і невизначеності, які притаманні спадковому праву, і які не знайшли свого закріплення в Цивільному кодексі України.

В роботі досліджуються такі поняття як «розподілення» та «перерозподіл» спадкового майна, визначаючи їх як тотожні поняття, які мають місце при різних обумовлених цивільним законодавством обставинах. Дослідження щодо судового захисту суб'єктивних прав особи у земельних спорах, що виникають із спадкових правовідносин, ґрунтуються на судовій практиці загальних судів нашої держави та Верховного Суду і його Великої Палати.

**Ключові слова:** *цивільне судочинство, суб'єктивні права особи, спадкові спори, земельна ділянка, спадкові правовідносини, позовна заява, відзив, судовий захист, заповіт, спадкування за законом, розподіл, перерозподіл.*

Ukraine is a sovereign, independent, democratic, social, legal state (Article 1 of the Constitution of Ukraine), in which civil society is rapidly developing, where the protection of the subjective rights of the individual, including in the field of inheritance legal relations that have become controversial, is a priority task of justice. The development of social relations certainly implies the development of law, the effectiveness of which in the practical plane is determined by the process of law enforcement from the point of view of both substantive and procedural law. The article develops the idea that each legal process, including the settlement of disputes in the field of inheritance legal relations, is conditioned by the submission to the court of a statement of claim and the defendant's response to such a statement, to which each party to the dispute provides evidence both in support of its claims and objections. Despite the fact that such a process is mainly private and in absentia in nature, it is still based on the interpenetration of both substantive and procedural law in such procedural documents, which creates legal complexity, which subsequently passes into the sphere of preparatory proceedings and direct consideration of cases on the merits, which makes it possible to expand not only the legal positions of the parties but also to update judicial practice, thus regulating all those nuances and uncertainties that are inherent in inheritance law and which have not found their consolidation in the Civil Code of Ukraine.

The work examines such concepts as «distribution» and «redistribution» of inherited property, defining them as identical concepts that occur under various circumstances determined by civil law. Research on the judicial protection of subjective rights of a person in land disputes arising from inheritance legal relations is based on the judicial practice of the general courts of our state and the Supreme Court and its Grand Chamber.

**Key words:** *civil proceedings, subjective rights of the individual, inheritance disputes, land plot, inheritance legal relations, statement of claim, revocation, judicial protection, will, inheritance by law, distribution, redistribution.*

**Вступ.** Спадкове право є однією із найдавніших галузей матеріального права, яке історично ґрунтується на звичаєвому праві, охоплюючи питання переходу прав власності як щодо рухомого, так і нерухомого майна від спадкодавця у разі його смерті до спадкоємців першої, другої чи наступних черг. До поняття нерухомого майна відносяться будинки, квартири, дачні будинки, гаражі, нежитлові приміщення та земельні ділянки, на яких вони розташовані, а також земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Не дивлячись на те, що при спадкуванні за законом, а часто і за заповітом, при відсутності вказівки спадкодавця на перехід конкретного майна до того чи іншого спадкоємця, частки спадкоємців у майні є рівними. Незважаючи на це, між спадкоємцями часто виникають спірні питання, особливо щодо земельних ділянок, які являють собою неабияку суспільну цінність, що і спонукає спадкоємців звертатись до суду з позовами про захист своїх суб'єктивних прав, які останні вважають порушеними при розподілі чи перерозподілі земельних ділянок, які входять до складу спадщини.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Не дивлячись на те, що питання судового урегулювання спорів, які витікають із спадкових правовідносин, і було присвячено низку наукових робіт, все ж питання землі при спадкуванні займає особливе місце в спадкових правовідносинах. На жаль, цими питаннями, які мають безумовну складність при їх урегулюванні судами загальної юрисдикції приділено мало уваги. В той же час, орієнтирами в науковій розробці даної проблеми лишаються праці І. О. Неліної (2010), І. М. Завгородньої (2016), О. С. Уразовської (2018), О. Є. Кухарєва (2019), М. М. Ясинка (2023), К. Л. Ткаченка (2024). З огляду на це, є необхідність у більш детальному дослідженні питань судового захисту суб'єктивних прав особи в спадкових правовідносинах, предметом спорів по яких виступають саме земельні ділянки.

**Метою статті** є дослідження особливостей звернень спадкоємців з позовами до суду при розподілі, перерозподілі спадкового майна, до складу якого входять земельні ділянки.

**Виклад основного матеріалу.** Перехід як рухомого, так і нерухомого майна, а відтак і прав на таке нерухоме майно в порядку спадкування від спадкодавця до спадкоємців доволі часто має ускладнення, які стосуються не лише певних положень в заповітах, особистих документах

чи документах на право власності щодо будинків, квартир, земельних ділянок, гаражів тощо, а і спорів, які виникають між спадкоємцями, суть яких зводиться до питань розподілу спадкового майна. Особливо часто такі спори мають місце тоді, коли до складу спадкового майна входять земельні ділянки сільськогосподарського призначення.

Інтерес спадкоємців до землі ґрунтується на тому, що це найцінніший актив у спадковому майні, який може постійно приносити прибуток або стати основою добробуту як самого спадкоємця, так і у подальшому його дітей та онуків. Безумовно, кожен спадковий спір, предметом якого є земельна ділянка, не дивлячись на загальну характеристику спадкових правовідносин, характеризується своїми обставинами, фактами, діями чи подіями. Отже, кожна справа об'єктивно є виключно індивідуальною, а відтак має свої особливості як щодо її розгляду, системи доказів, юридичної кваліфікації, так і самого судового рішення. В той же час, такі справи мають і свої загальні особливості, які є характерними для всього спектру даної категорії справ.

Разом з тим, більшість наукових досліджень сьогодні не мають свого комплексного спрямування, в якому б чільне місце відводилося б не лише матеріальному праву, як основи для юридичної кваліфікації предмету спору, а й доказуванню щодо наявності тих чи інших фактів та обставин, механізму обґрунтування правової позиції суду в процесі правозастосування норм права, судовій практиці Верховного Суду та його Великої Палати, а також Європейського суду з прав людини. Безумовним фактом є те, що урегулювання спадкових спорів в судовому порядку неможливо без комплексного правозастосовчого процесу, який має місце в межах процесуальної форми судових засідань. Складність такого поєднання з точки зору комплексного підходу обумовлено тим, що механізм правозастосування норм матеріального права в більшій мірі спрямовано у сферу реальних суспільних відносин, які переносяться на рівень правосуддя судів загальної юрисдикції доволі часто, розширюють ті чи інші теоретичні поняття, які набувають у такий спосіб своєї апробації, уточнюючись при цьому, змінюючись чи доповнюючись.

Правосуддя – це завжди оперативний, швидкоплинний процес, який заздалегідь готується сторонами спадкового спору у вигляді обособленої системи доказів. Такий процес потре-

бує безумовного поєднання як своєї теорії, так і своєї практики, оскільки це є нерозривні правові категорії.

Так, кожна позовна заява, вимоги до змісту якої передбачено у ст. 175 ЦПК України, у разі наявності спору щодо розподілу спадкового майна, визнання заповіту недійсним (ст. 1257 ЦК України), оскарження переважного права окремих спадкоємців на виділ їх спадкового майна в натурі (ст. 1279 ЦК України), визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину (ст. 1301 ЦК України) [1], тощо мають одну і ту ж процесуально-правову системну формулу, яка поєднує в собі як матеріальне, так і процесуальне право. Зокрема, в позовній заяві повинно бути зазначено: а) зміст позовних вимог (п. 4 ч. 2 ст. 175 ЦПК України), б) виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги із зазначенням доказів, що підтверджують вказані обставини (п. 5 ч. 2 ст. 175 ЦПК України), в) юридичну кваліфікацію предмету спору, обумовлену в Книзі 6 «Спадкове право» Цивільного кодексу України, г) визначення способу захисту свого порушеного, невизнаного чи оспорюваного права чи законного інтересу, який обирає позивач (ст. 16 ЦК України), ґ) обґрунтування своєї правової позиції з посиланням на судову практику Верховного Суду, Великої Палати Верховного Суду чи Європейського суду з прав людини як джерела права (ч. 4 ст. 10 ЦПК України) [2].

При цьому, за висновком І. А. Середницької, «спадкове право має свій активний розвиток і поза межами Цивільного кодексу України, оскільки норми, які стосуються питань спадкування, містяться і в Земельному та Податковому кодексах України, Законах України: «Про міжнародне приватне право», «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про нотаріат», «Про авторське право і суміжні права» та інших» [3, с. 118]. В той же час, на думку Д. М. Ясинка, «право і його змістовно-правова суть – законодавство з юридичної точки зору ніколи не виглядають як ідеал точності і стабільності, і в той же час воно змістовно повинно відповідати тому рівню суспільних відносин, які склалися в суспільстві» [4, с. 31]. Ось чому спадкове право розвивається як у сферу своєї «широти», так і у сферу «глибини» свого правозастосування.

Разом з тим, К. Л. Ткаченко слушно зауважує, що «ефективність такого механізму залежить від якості взаємозв'язків між його складовими, якими є окремі норми права чи групи таких норм» [5, с. 126].

Так, Рівненським міським судом Рівненської області було розглянуто справу №569/18919/19 за позовом про визначення розміру часток у праві спільної сумісної власності співвласників земельної ділянки. Підставою позову стало те, що позивачка, яка є єдиною спадкоємницею після смерті свого брата, успадкувала

належні йому за життя 2/8 частки житлового будинку, але водночас не мала змоги в порядку спадкування оформити свої спадкові права на земельну ділянку, на якій розташована вказана нерухомість через не визначення за життя спадкодавця належної йому частки. Оскільки спірна земельна ділянка перебувала у спільній сумісній власності кількох осіб, позивачка просила суд визначити розміри часток у праві спільної сумісної власності пропорційно до розміру часток співвласників у житловому будинку.

Суд встановив, що розташований на земельній ділянці житловий будинок, перебуває у спільній частковій власності трьох осіб, частки яких є різними: у позивачки – 2/8 частки, відповідачу – 1/8 частки, а спадкодавцю – 5/8 часток. З метою врегулювання існуючого спору, задовольняючи позовні вимоги, суд використав у взаємозв'язку норми цивільного та земельного права: положення ст. 372 ЦК України, яке закріплює принцип рівності часток співвласників у праві спільної сумісної власності разі поділу майна, що є у спільній сумісній власності, норму ч. 4 ст. 120 ЗК України, яка містить правило, за яким у разі набуття права власності на жилий будинок, будівлю або споруду кількома особами, право на земельну ділянку визначається пропорційно до часток осіб у праві власності жилого будинку, будівлі або споруди. Крім того, суд першої інстанції звернувся до роз'яснення пункту 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України року «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ» № 7 від 16 квітня 2004 р., за яким якщо до вирішення судом спору між співвласниками жилого будинку розмір часток у спільній власності на земельну ділянку, на якій розташовані будинок, господарські будівлі та споруди, не визначався або вона перебувала у користуванні співвласників і ними не було досягнуто угоди про порядок користування нею, суду при визначенні частини спільної ділянки, право на користування якою має позивач (позивачі), слід виходити з розміру його (їх) частки у вартості будинку, господарських будівель та споруд на час перетворення спільної сумісної власності на спільну часткову чи на час виникнення останньої [6].

Разом з тим, вирішуючи вказаний спір, суд порушив принцип диспозитивності цивільного судочинства, визначений у ст. 13 ЦПК України, оскільки визнав частки у праві власності не лише позивачки, але і відповідача та померлого спадкодавця, який за фактом своєї смерті втратив свою цивільну та цивільно-процесуальну правосуб'єктність. Крім того, суд не звернув уваги і на обрання позивачкою неправильного способу захисту свого невизнаного права, не врахувавши того, що визначення частки у власності без визнання права власності на неї за позивачем не відновлює його порушеного, невизнаного чи оспорюваного суб'єктивного май-

нового права. В цій частині, за висновком Верховного Суду, викладеним у його постанові від 28 травня 2020 року по справі № 910/7164/19, «ефективний спосіб захисту має бути таким, що відповідає змісту порушеного права, та таким, що забезпечує реальне поновлення прав особи, за захистом яких вона звернулася до суду, відповідно до вимог законодавства» [7].

На протиположному прикладу судової практики, Першотравневий районний суд м. Чернівці у справі № 725/8632/23 протилежно розглянув подібний за своїми фактичними обставинами спір. За фабулою даної справи спадкодавцеві за життя належала на праві спільної сумісної власності земельна ділянка з цільовим призначенням для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд. Після спливу шестимісячного строку після смерті спадкодавця, приватний нотаріус Чернівецького міського нотаріального округу Чернівецької області своєю постановою відмовив позивачу у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом через те, що розмір частки кожного із співвласників вказаної земельної ділянки визначений не був. Обґрунтовуючи вірність обраного способу захисту свого суб'єктивного права, позивач у своїй позовній заяві, зазначив, що оскільки у зв'язку із смертю спадкодавця її правосуб'єктність припинилась, а тому визначення частки співвласника у праві спільної сумісної власності за померлим не ґрунтується на вимогам закону, це зумовило необхідність звернення до суду із вимогою про визнання права власності в порядку спадкування, оскільки в інший спосіб він не може захистити свої спадкові права.

Застосовуючи у системному взаємозв'язку норми статті 120 ЗК України та статей 183, 364, 367 ЦК України, а також враховуючи роз'яснення Великої Палати Верховного Суду у постанові від 16 червня 2020 року у справі № 689/26/17, суд першої інстанції прийшов до висновку про те, що «правило пропорційності розміру частки в будинково-дільничній частці земельної ділянки, яка використовується для його обслуговування застосовується також і до випадків коли право на земельну ділянку не було зареєстроване одночасно з правом на нерухомість, однак земельна ділянка раніше набула ознак об'єкта права власності», визнавши за позивачем право власності на 1/10 частку спірної земельної ділянки [8].

Таким чином, позовні заяви, предметом яких є спори, які витікають із спадкових правовідносин, являють собою універсальну процесуально-правову форму, індивідуальне наповнення якої залежить від обставин спору, змісту порушеного права позивача, характеру цивільного правопорушення, що в сукупності є підґрунтям обрання позивачем правильного і ефективного матеріально-правового способу (способів)

захисту свого суб'єктивного цивільного права. З одного боку такий позов може мати місце лише за наявності єдиного однотипно-ключового факту, яким є смерть спадкодавця, а з іншого – при відкритті провадження у справі такі позови зупиняють процесуально-нотаріальну діяльність нотаріусів щодо видання сторонам такого спору свідоцтв про право на спадщину як за законом, так і за заповітом.

В той же час, це не означає, що позов, поданий лише з підстав того, що позивач звернувся до суду, підлягає обов'язковому задоволенню. В цій частині М. М. Ясинок наголошує, що «складання позовної заяви безумовно є одним із найважливіших етапів, на підставі якого суд відкриває судове провадження, започатковуючи в такий спосіб доказування, сприймаючи при цьому наявні докази як потенційно належні, допустимі, достовірні та достатні. Але це не означає того, що система доказів вже є сформованою остаточно» [9, с. 125].

Відповідно до ст. 178, 191 ЦПК України, відповідач, отримавши позовну заяву, має право подати до суду відзив на позовну заяву і всі письмові та електронні докази (які можливо доставити до суду), висновки експертів та заяви свідків, що підтверджують заперечення проти позову (ч. 1 ст. 191 ЦПК України). Отже, на протиположному доказам позивача, відповідач формує свою систему доказів, які суд досліджує і оцінює у їх взаємозв'язку. В той же час, потрібно звернути увагу на те, що письмові показання свідків можуть мати місце «лише в тому разі, коли інформацію про такі обставини неможливо встановити іншими засобами доказування, зокрема письмовими доказами» [10, с. 11].

Таким чином, «спадкування, в тому числі і земельних ділянок, зумовлює у спадкоємців майновий інтерес, який, накладаючись на інтерес один-одного, спричиняє спадковий спір, який підсудний судам загальної юрисдикції. При цьому, судовий захист є найефективнішим способом відновлення порушеного та охорони невизнаного або оспорюваного права на земельну ділянку як об'єкта спірних правовідносин» [11, с. 47].

Зокрема, у справі № 221/5544/21, розглянутій Волноваським районним судом Донецької області суд відмовив позивачу у визнанні за ним права постійного користування на земельну ділянку в порядку спадкування, врахувавши аргументи відповідача, наведені у поданому відзиві. Зокрема, заперечуючи проти задоволення позову, відповідач зауважив про недоведеність позивачем місця відкриття спадщини, оскільки з лікарського свідоцтва про смерть спадкодавця вбачалося дві адреси його перебування: місцем проживання померлого визначено: АДРЕСА\_1 та, одночасно, зазначено про настання смерті вдома за адресою: АДРЕСА\_2. Крім того, відповідач посилався на існуючу прак-



тику Верховного Суду, за якою спадкоємець не мав права успадкувати земельну ділянку, яка перебувала на праві користування спадкодавця, а не у його власності. Вважаючи дані підстави обґрунтованою, суд першої інстанції констатував недоведеність позивачем вказаного факти, що унеможливило задоволення позовних вимог [12].

В іншій цивільній справі, провадження в якій було відкрито за позовом ОСОБА\_1 до Галичинівської сільської ради Вітовського району Миколаївської області та Головного управління Держгеокадастру у Миколаївській області про визнання в порядку спадкування право на постійне користування земельною ділянкою, відповідач у своєму відзиві послався на постанову Верховного Суду від 23 червня 2020 року у справі №179/1043/16-ц щодо права на спадкування земельної ділянки селянського (фермерського) господарства у випадку смерті його засновника (члена). Незважаючи на інший характер спірних правовідносин, проаналізувавши роз'яснення щодо застосування норм права, зазначені у вказаній постанові, Жовтневий районний суд Миколаївської області дійшов висновку про можливість їх застосування до вирішення існуючого спадкового спору, зауваживши, що «Можливість спадкування права постійного користування земельною ділянкою, як і права довічного успадковуваного володіння нею, забезпечує сталість цивільного обороту й уникнення ситуацій, за яких можливий необґрунтований перерозподіл земельних ділянок і прав на них» [13].

Як бачимо, і позивачі у своїх позовах, і відповідачі у своїх відзивах на позовні заяви покладаються на правові позиції Верховного Суду та його Великої Палати. Такий підхід обумовлений тим, що «питання правозастосування сьогодні є одним із найскладніших і найвідповідальніших процесуальних дій суду при урегулюванні спірних відносин» [14, с. 155], до яких зокрема відносяться і питання спадкування, в яких має місце спір між спадкоємцями, в тому числі і щодо земельних ділянок.

В той же час, законодавець в ч. 1 ст. 1280 ЦК України щодо спадкового майна вжив такі поняття як «розподілено» спадкове майно між спадкодавцями, а також поняття «перерозподілу» спадщини між спадкоємцями.

Ми вважаємо, що ці поняття є тотожними, хоча і стосуються різних фактичних обставин. Поняття перерозподілу спадкового майна вживається у тих випадках, коли спадщина уже роз-

поділена між спадкоємцями, які подали заяви нотаріусу про прийняття спадщини у шестимісячний строк, передбачений ст. 1270 ЦК України і нотаріус видав свідоцтва про право на спадщину за законом чи заповітом. Після цього, якщо суд задовольнить позов іншого спадкоємця (спадкоємців), визнавши пропуск строку для подання ним (ними) заяви про прийняття спадщини таким, що стався з поважних причин та визначить йому (їм) додатковий строк для прийняття спадщини (ч. 3 ст. 1272 ЦК України) і відповідна заява була подана нотаріусу, спадщина підлягає новому перерозподілу.

Що ж стосується в такому випадку спадкування права на земельну ділянку, то «право власності на земельну ділянку переходить до спадкоємців на загальних підставах із збереженням її цільового призначення» (ч. 1 ст. 1225 ЦК України). Це означає, що перерозподіл спадщини у такому випадку є розподілом спадщини, але уже на більшу кількість спадкоємців, частка кожного спадкоємця у спадщині при цьому буде рівною, якщо наприклад спадкодавець у своєму заповіті сам не збільшив частку будь-кому із спадкоємців (ст. 1278 ЦПК України).

Таким чином, спори, що виникають із спадкових правовідносин, в тому числі і при спадкуванні земельних ділянок, зупиняють нотаріальні провадження, пов'язані із процесом видачі спадкоємцям свідоцтв про право на спадкування як за законом, так і за заповітом. Отже, такий розподіл, а в окремих випадках і перерозподіл спадкового майна, здійснюється судом, який і захищає в такий спосіб суб'єктивні права особи у спірних спадкових правовідносинах.

**Висновки.** Захист суб'єктивних прав та законних інтересів особи у процесі виникнення і розвитку спадкових правовідносин, які з часом набули спірного характеру, може мати місце в судах загальної юрисдикції і пов'язуватись в першу чергу із поданням позовних заяв та відзивів на такі заяви, в яких формуються відокремлені системи доказів, в ході розгляду яких спадкове майно, в тому числі і земельні ділянки можуть бути розподілені між спадкоємцями в рівних частинах. Але у разі надання іншому спадкоємцю, який вчасно не подав заяву нотаріусу про прийняття спадщини з поважних причин і суд надав йому додатковий строк для подання заяви нотаріусу про прийняття спадщини, то така спадщина перерозподіляється, але земельна ділянка ні при розподілі, ні при перерозподілі спадкового майна не втрачає свого цільового призначення.

#### Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 02.05.2025).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 02.05.2025).

3. Середницька А. І. Історико-правовий аспект розвитку спадкового права в Україні. Південноукраїнський правничий часопис. 2018. № 1. С. 114–118.
4. Ясинок Д. М. Судова правотворчість та її межі в цивільному судочинстві України : монографія. Київ: Алерта, 2024. 226 с.
5. Ткаченко К. Л. Процесуальні аспекти провадження у справах, предметом яких є захист цивільних прав щодо земельної ділянки у спадкових правовідносинах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 126–130.
6. Рішення Рівненського міського суду Рівненської від 11 лютого 2020 року у справі № 569/18919/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87653050> (дата звернення: 05.05.2025).
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28 травня 2020 року у справі № 910/7164/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89485041> (дата звернення: 05.05.2025).
8. Рішення Першотравневого районного суду м. Чернівці від 05 лютого 2024 року у справі № 725/8632/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116901399> (дата звернення: 06.05.2025).
9. Ясинок М. М. Теорія доказового права: монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. 426 с.
10. Завгородня І. М. Розгляд судами справ у спорах, що виникають із спадкових правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2016. 20 с.
11. Ясинок М. М., Ткаченко К. Л. Спадкування землі та вирішення земельно-майнових спорів: історико-правовий аспект. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 4. С. 40–48.
12. Рішення Волноваського районного суду Донецької області від 30 листопада 2021 року у справі № 221/5544/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101661514> (дата звернення: 06.05.2025).
13. Рішення Жовтневого районного суду Миколаївської області від 15 січня 2021 року у справі № 477/796/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96194908> (дата звернення: 06.05.2025).
14. Ясинок М. М. Вступ до прецедентного права України: монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф. М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2024. 280 с.